

Lőrinczi Dénes

RENDVÉDELEM

MAROS-TORDA VÁRMEGYÉBEN – KÖNYV

A KAKASTOLLAS CSENDŐRÖKRŐL

Népem biztonságát őrzöm¹ című, 2021-ben kiadott munkájában Nemes Gyula a Magyar Királyi Csendőrség Maros-Torda vármegyei testületének történetét dolgozza fel. Mint ismeretes, az említett rendvédelmi szerv megítélését illetően eléggé megoszlanak a vélemények. Emögött főként az áll, hogy a társadalom egy része majdnem kizárólag csak azt veszi figyelembe, hogy a második világháború vége felé a csendőrök aktív szerepet játszottak a zsidók és más embercsoportok tagjainak deportálásában, és szinte teljesen megfeledkeznek arról, hogy a testület fennállásának 65 éve alatt (1881–1945) javarészt egészen más jellegű tevékenységet fejtett ki. A Magyar Királyi Csendőrség kollektív megbélyegzése előtt tehát inkább a testület történelmi múltját, szerkezeti felépítését és azokat az intézményeket kellene megismernünk, amelyek rendelkeztek a testület felett. (A csendőrség fegyelmi és személyzeti szempontból a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztériumhoz, míg szolgálati tekintetben a Belügyminisztériumhoz tartozott.) Mindehhez napjainkban egyre több tudományos igénnyel megírt mű áll az érdeklődők rendelkezésére.² A csendőrség egyik szakértője, Parádi József könyve első felében például kiválóan fogalmazza meg, mi az oka ennek a kettős megítélésnek, amely meglátása szerint azzal magyarázható, hogy a második világháborút

1 Nemes Gyula: *„Népem biztonságát őrzöm”*. Maros-Torda vármegyeiek a Magyar Királyi Csendőrség kötelékében. Marosvásárhely, Nagyernye, 2021, Magánkiadás. MasterDruck nyomda.

2 Némethy Ferencz: *A Magyar Királyi Csendőrség szervezete, szolgálata és viszonya a közigazgatási hatóságokhoz*. Budapest, 1899, Országos Központi Községi Nyomda Részvény-Társaság; Csapó Csaba: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881–1914*. Budapest, 1999, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány; Parádi József: *A Magyar Királyi Csendőrség*. Budapest, 2012, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság; Szakály Sándor: *A magyar táborigazgatás története 1938–1945*. Budapest, 2000, Ister Kiadó – hogy csak a legfontosabbakat említsük.

követően a Magyar Kommunista Párt a „szalámi taktikát” a csendőrséggel szemben a lehető legjobban tudta alkalmazni. Ez napjainkig kihatással van a testület megítélésére, a kommunisták ugyanis elérték, hogy e közbiztonsági szerv egyedüli felelősként került a vádlottak padjára a deportálások miatt.³ Míg a csendőrség ellen kifejtett pártállami propaganda sikeresnek bizonyult, más érintett rendvédelmi szervezeteknek nem csupán sikerült kibújniuk a bűnrészesség vádja alól, hanem némi átszervezést követően, rövid időn belül az új rendszerbe is sikerült beépülniük.

A csendőrség alaposabb megismeréséhez Nemes Gyula könyve azáltal járul hozzá, hogy a meglévő intézménytörténeti szakirodalmat az erdélyi, pontosabban az egykori Maros-Torda vármegyei állomány tagjaira vonatkozó adatokkal egészíti ki. Nemes kutatómunkájának köszönhetően a volt csendőrök rövid életútját is megismerhetjük. A szerző által feltárt források nemcsak a szolgálati időszakot fogják át, hanem kitérnek az egyes csendőrök személyes sorsára, illetve arra is, hogy e sorsok hogyan alakultak a XX. század folyamán. Nemes e tekintetben nagyon alapos munkát végzett: összesített kimutatásainak és az általa összegyűjtött rengeteg fotónak köszönhetően az olvasónak valóban lehetősége nyílik betekintést nyerni a Maros-Torda vármegyei csendőrök életébe.

A könyv szerzőjének érdeklődése a korszak csendőrségi intézményének megismerésére személyes, családi indíttatásból ered. Ennek ellenére a 200 oldalas munka nem elfogult a testület iránt; Nemesnek mindvégig sikerül megőriznie semlegességét, és kellő objektivitással nyúl a forrásokhoz. A kötet másik jellemzője a szakmaiság: a szerző az általa feltárt forrásanyagokat napjaink legszakavatottabb történetészeinek munkáira támaszkodva dolgozza fel. Nem túl szerencsés megoldás, hogy ezek könyvészeti összegzése elmaradt az utolsó oldalakról, de az mindenképp a szerző mellett szól, hogy a szükséges információk legalább a hivatkozásokban fellelhetőek. Hasonló a helyzet a könyv képanyagát illetően is: sajnós a szerző elmulasztotta feltüntetni a felhasznált fotók származási helyét.

3 Parádi: i. m. 15.

A könyv szerkezeti felépítése a következőképpen alakul: az első fejezet *A Magyar Királyi Csendőrség megalakításához* nyúl vissza, majd a szerző rövid, de lényegretörő és könnyen értelmezhető fejezetekben ismerteti a csendőrség történetének egymást követő szakaszait. A legkényesebb rész kétségtelenül a második világháború eseményeivel foglalkozó fejezet, amelyben egyaránt olvashatunk a nagyernyei zsidó családok sorsáról, a marosvásárhelyi és a szászrégeni gettókról, valamint az említett települések csendőreinek magatartásáról ebben az időszakban. A szerző azt hangsúlyozza, hogy a német megszállást követően a zsidókérdés kényszer hatására történő agresszív „megoldása” a csendőrség történetének szégyenfoltjává vált, és ez vezetett a testület máig ható megbélyegzéséhez is. Ugyanakkor azt is kiemeli, hogy a csendőrség az említett időszak előtt nem rendelkezett felekezeti nyilvántartással a lakosságról. Az ilyen jellegű adatokat a közigazgatási szervek állították össze, és ezekhez csatolták azon felsőbb utasításokat is, amelyeket a csendőröknek a rendőrséggel közösen kellett végrehajtaniuk az izraelita vallásúakkal szemben. Kiemelendő, hogy a zsidóság sajnálatos összegyűjtése és deportálása nem magyarázható egyértelműen a Magyar Királyi Csendőrség önkényes tetteként: az intézmény történetéről szóló feljegyzések és a korábbi időszakok mind azt bizonyítják, hogy a csendőröknek minden esetben felsőbb parancsot kellett végrehajtaniuk. Kutatásaira és a fellelt forrásokra támaszkodva, valamint figyelembe véve, hogy a csendőrség alkalmazása inkább a falvakon volt jellemző, mintsem a városokban, Nemes azt is kihangsúlyozza, hogy – Maros-Torda vármegye esetében – a testület tagjai főként a vidéken élő zsidó családok gettóba történő kísérésében és őrzésében vettek részt. Ez azért különösen fontos, mert a legtöbb zsidó nem itt, hanem a megye jelentősebb városaiban élt, így az ellenük foganatosított intézkedéseket nem a csendőrség, hanem elsősorban a rendőrség és más karhatalmi egységek hajtották végre.

Nemes arra is kitér, hogy mi történt azokkal a csendőrökkel Maros-Torda vármegyében, akik a szovjet csapatok megérkezését követően is helyben maradtak. Az orosz katonai közigazgatás bevezetése után, a vidék közbiztonságának a stabilitásáért 1944. november 13. és 1945. július 10. között tovább alkalmazták mindazokat, akik a

Magyar Királyi Csendőrség állományából hátramaradtak. Ezeket többnyire az ún. Népőrségbe vették át, amelyet tulajdonképpen a felszámolt csendőrség mintájára szerveztek meg, és amely egy törzsből és négy szakaszból állt. Az új testület székhelye Marosvásárhelyre került. A Maros-Torda Megyei Népőrség, amely összesen 346 főből állt, 1945 márciusában 33 őrssel, ezen belül pedig 25 magyar és 8 román őrsparancsnoksággal működött. A szerző a fejezet további részében külön felsorolja az összes települést, ahol a Népőrségnek voltak őrsei, és az ott szolgálatot teljesítők pontos létszámát is megadja. Az egykori csendőrök megszokott feladatköre csak a Groza-kormány beiktatásával szűnt meg végleg, amikor is teljesen új fejezet kezdődött a megye közbiztonsági életében.

Egy következő fejezetben (*Maros-Torda vármegyei csendőralbum*) valamivel több mint száz csendőr életútját ismerhetjük meg kisebb-nagyobb részletességgel. Az egyéni élettörténetekhez gazdag képanyag is társul. A fejezet igazi kuriózumaként a *Mellékletek és kiegészítések* alcím alatt két rövid oral history típusú interjút is olvashatunk. Végül a könyvet az egykori Maros-Torda vármegye helyneveinek mutatója zárja.

Nemes Gyula munkája, amely számos új adatra épül, a rendészettudomány megismerését szolgáló művek soraiba illeszkedik. Amint már volt szó róla, a szerző meglehetősen kényes feladatra vállalkozik benne: a csendőrség negatív megítélése ellenére arra tesz kísérletet, hogy a második világháború ideje alatt működő Magyar Királyi Csendőrség Maros-Torda megyében szolgáló csendőreinek emberibb arcát mutassa be. Talán az sem érdektelen, hogy a magyar királyi csendőrséggel is foglalkozó kiváló történész, Szakály Sándor – egyébként ő a könyv lektora is – ajánlójában így fogalmaz: „És miért okozott örömet [a könyv elolvasása]? Azért, mert a XIX–XX. századi magyar múlt egy olyan katonailag szervezett közbiztonsági őrtestülete történetének egy darabkáját mutatja be, amely nélkül kevesebbet tudnánk erről.”

